

IMMATERIEEL ERFGOED IN OVERIJSSEL

Hoe zorgen we ervoor dat
onze tradities blijven bestaan?

WAT IS **IMMATERIEEL** **ERFGOED?**

Met immaterieel erfgoed bedoelen we erfgoed dat je niet kan vastpakken, dat niet tastbaar is. We zijn ons vaak niet zo bewust van die vorm van erfgoed maar we kennen het allemaal. Denk maar eens aan schaatsen op natuurijs, het vieren van Koningsdag en het koken van erwtensoep. Het zijn tradities die van generatie op generatie worden doorgegeven en die mee veranderen met de ontwikkelingen in de maatschappij. Daarom noemen we het ook wel levend erfgoed. De mensen die betrokken zijn bij een traditie bepalen zelf of het immaterieel erfgoed is. Erfgoed dat je wel kan aanraken, zoals gebouwen, objecten en documenten, noemen we materieel erfgoed.

In de provincie Overijssel kennen we veel immaterieel erfgoed. Punteren in Giethoorn, krentenwegge bakken en midwinterhoorn blazen zijn slechts een paar van de vele Overijsselse tradities. Het zijn gebruiken en rituelen die al een langere tijd bestaan en die ons verbinden. Ze zijn dynamisch: door de jaren heen zijn ze veranderd en aangepast aan de nieuwe tijd.

INFORMATIEVE FILMPJES

Op het Youtube kanaal van Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland staan veel informatieve filmpjes. Hier vind je ook een korte animatie waarin wordt uitgelegd wat immaterieel erfgoed is.

PAASVUREN

Traditiegetrouw worden er met Pasen grote vuren aangestoken in Overijssel, ieder jaar zo'n 230. Espelo staat bekend om zijn enorme paasvuren. In 2012 braken de bouwers hun eigen record door een paasbult van maar liefst 45,98 meter te bouwen. Dat leverde een vermelding in het Guinness Book of Records op. Een recordaantal bezoekers zag de bult in vlammen opgaan. Waar het bouwen van een vuurstapel vroeger relatief vrij was, gelden sinds enkele jaren aangescherpte milieu- en veiligheidsregels. Bijvoorbeeld voor de hoogte en opbouw van de bult; die moet een brede basis hebben. Nadeel: de wedstrijd tussen verschillende dorpen of wijken die bij veel vuren hoort, dreigde te verdwijnen. In Espelo vonden ze in 2019 een mooie oplossing toen vanwege de extreme droogte het paasvuur niet door dreigde te gaan. Niet de hoogte, maar het bijzondere ontwerp van de paasbult werd het wedstrijdelement. Espelo creëerde een kleinere brandstapel in de vorm van een bierpul. 'Wanneer we niet meer dan 500 m³ groot mogen bouwen, worden we creatief!'

In november 2022 ontvingen de organisatoren van de Overijsselse paasvuren een brief van de provincie Overijssel. Vanwege de Wet Natuurbescherming moeten zij een extern onderzoek laten uitvoeren naar mogelijke schadelijke uitstoot, zoals te hoge stikstofwaarden. Als er geen nadelige effecten zijn voor de naastgelegen natuurgebieden kan het evenement gewoon doorgaan. Als er wel effecten zijn, wordt er opnieuw creativiteit verwacht van de paasvuurbouwers. Een andere locatie of een vermindering van de hoeveelheid te stoken hout is dan wellicht een oplossing. Het dynamische karakter van immaterieel erfgoed maakt dat het mee kan veranderen met ontwikkelingen in de maatschappij.

VANWAAR DE AANDACHT VOOR IMMATERIEEL ERFGOED IN OVERIJSSSEL?

Unesco, de Organisatie der Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur, maakt zich zorgen over de toekomst van immaterieel erfgoed. Het wil ervoor waken dat gebruiken, vaardigheden en rituelen verdwijnen. Daarom nam het in 2003 een internationaal verdrag aan: het Verdrag ter Bescherming van het Immaterieel Cultureel Erfgoed. Nederland ondertekende het verdrag in 2012. Daarmee verplichtte het zich om het immaterieel erfgoed in Nederland te inventariseren en zichtbaar te maken.

Dat gebeurt onder andere door middel van de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland die te vinden is via **www.immaterieelerfgoed.nl**. Zo wordt inzichtelijk gemaakt welke tradities gemeenschappen, groepen en individuen van belang vinden voor zichzelf en voor anderen.

HET BEGRIIP IMMATERIEEL ERFGOED IS IN HET UNESCOVERDRAG HEEL PRECIES GEDEFINIEERD:

'De praktijken, voorstellingen, uitdrukkingen, kennis en vaardigheden met inbegrip van bijbehorende instrumenten, voorwerpen, artefacten en culturele ruimten die gemeenschappen, groepen en, in sommige gevallen, individuen erkennen als deel van hun cultureel erfgoed. Dit immaterieel cultureel erfgoed, dat van generatie op generatie wordt overgeleverd, wordt voortdurend opnieuw gecreëerd door gemeenschappen en groepen in reactie op hun omgeving, hun interactie met de natuur en hun geschiedenis en geeft hun een gevoel van identiteit en continuïteit.'

Gelijk nadat Nederland het Unesco-verdrag had getekend, ging de provincie Overijssel voortvarend aan de slag. Er kwam een subsidieregeling, Het verhaal van Overijssel, waarmee inwoners worden gestimuleerd om hun regionale ambachten, feesten, sociale praktijken en streektaal levend te houden. In 2021 ging bovendien het Erfgoedplatform Overijssel (**www.erfgoedplatformoverijssel.nl**) van start. Het platform ondersteunt kleinere erfgoedorganisaties met advies, bijvoorbeeld op het gebied van wet- en regelgeving. Ook zijn in de afgelopen jaren voor cultuureducatie convenanten gesloten met het basis- en voortgezet onderwijs.

UNESCO ONDERSCHIEDT VIJF DOMEINEN VAN IMMATERIEEL ERFGOED:

- > Festiviteiten, rituelen en sociale praktijken
- > Spreken, zingen en vertellen
- > Uitvoerende kunsten
- > Traditioneel vakmanschap/ambachten
- > Kennis en gebruiken rondom de natuur en het universum

WAT IS HET BELANG VAN **IMMATERIEEL** **ERFGOED**?

Immaterieel erfgoed werkt verbindend. Het weerspiegelt bij uitstek de culturele diversiteit van onze samenleving. Het geeft kleur en zin aan het leven. Het verbindt mensen en geeft ze een gevoel van continuïteit en identiteit. Zonder culturele diversiteit dreigt een verarming en vervlakking van onze cultuur. Kunstenaars, ontwerpers, uitvinders, koks en wetenschappers: ze laten zich steeds weer inspireren door ons immaterieel cultureel erfgoed.

Ook innovatie wordt erdoor gevoed. Het molenaarsambacht is daarvan een mooi voorbeeld. Het inspireert innovators om ideeën te ontwikkelen voor een duurzame manier van opwekken van energie, met behulp van water en wind. Zo draagt de rijke traditie in Nederland bij aan duurzame ontwikkelingen voor de toekomst.

KORTOM IMMATERIEEL ERFGOED DRAAGT BIJ AAN:

- > identiteit en het gevoel ergens bij te horen
- > sociale cohesie
- > duurzame oplossingen en natuurbehoud
- > culturele en creatieve diversiteit
- > innovatie
- > economische groei

TRADITIONELE GRASBEVLOEIING IN TWENTE

Op Het Lankheet in Twente wordt het grasland op traditionele wijze bevoeid. Hierdoor worden graslanden kunstmatig door stromend water bemest met kalk en mineralen uit rivieren, beken en bronnen. Met behulp van de kleinste hoogteverschillen en een ingenieus systeem van sloten en sluizen vloeit het water over de weiden, waardoor een rijk graslandschap ontstaat. Het doel is de grasgroei te stimuleren om uiteindelijk zoveel mogelijk kwalitatief goed gras/hooi te kunnen oogsten. Dit traditionele gebruik kan bijdragen aan de oplossing van actuele problemen, zoals een klimaatbestendig landschap en biodiversiteit.

HOE MAKEN WE IMMATERIEEL ERFGOED GOED ZICHTBAAR?

In Nederland coördineert Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland het Unesco-verdrag. Het Kenniscentrum helpt en steunt de beoefenaars en organisaties die bezig zijn met immaterieel erfgoed maar zal de zorg voor hun traditie nooit van hen overnemen. De verantwoordelijkheid voor immaterieel erfgoed ligt bij de mensen die zich met hart en ziel inzetten voor beheer, behoud en vernieuwing van hun eigen, levende erfgoed.

Het Kenniscentrum maakt immaterieel erfgoed zichtbaar in drie kringen: Netwerk, Inventaris en Register.

Netwerk

Een breed overzicht van immaterieel erfgoed

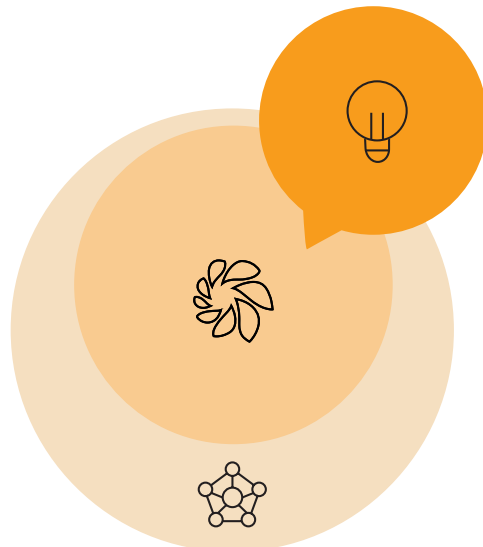
Inventaris

Actieve borging van immaterieel erfgoed

Register

Inspirerende voorbeelden van borging

HET NETWERK

Het Netwerk is een overzicht van immaterieel erfgoed in Nederland. De beoefenaars, dit kunnen gemeenschappen, groepen of individuen zijn, melden zelf hun immaterieel erfgoed hiervoor aan. Het doel van het Netwerk is het zichtbaar maken van wat zich over de volle breedte aan immaterieel erfgoed in Nederland voordoet en de onderlinge samenwerking en uitwisseling bevorderen. Het Kenniscentrum toetst na aanmelding of de aanmelding aan de criteria van immaterieel erfgoed voldoet en publiceert het immaterieel erfgoed op de website.

DE CRITERIA WAARAAN WORDT GETOETST:

- > Het is een levende cultuur die wordt voortgezet van generatie op generatie.
- > De beoefenaars zien deze cultuur als erfgoed.
- > Het is dynamisch erfgoed: de beoefenaars staan open voor veranderingen.
- > Een beoefenaar of betrokkene meldt het immaterieel erfgoed zelf aan.
- > Het is niet in strijd met de internationale mensenrechtenverdragen en botst niet met de Nederlandse wetgeving.
- > Het welzijn van dieren wordt niet geschaad.

Deze criteria zijn ook te vinden op www.immaterieel-erfgoed.nl/procedure

LET OP: het doet er niet toe of iets uniek, eeuwenoud of 'typisch Nederlands' is. Belangrijker is dat het immaterieel erfgoed levend en dynamisch is en dat mensen het toekomst willen geven.

INVENTARIS

Binnen het brede Netwerk is er een kleinere kring die bestaat uit betrokkenen en beoefenaars van immaterieel erfgoed die zich inzetten voor het actief doorgeven van het erfgoed waarmee zij zich identificeren en waarvoor zij een zogenaamd borgingsplan willen maken.

Het Kenniscentrum biedt ondersteuning bij het schrijven daarvan. Hiervoor worden trainingsbijeenkomsten georganiseerd, waarbij uitleg wordt gegeven over immaterieel erfgoed, borgen en het Unesco-Verdrag. De Inventaris geeft een overzicht van beoefenaars van immaterieel erfgoed die een borgingsplan hebben gemaakt, waarin zij acties beschrijven om hun immaterieel erfgoed een toekomst te geven.

HET REGISTER

Het Register van inspirerende voorbeelden van borging heeft als doel het delen van bruikbare borgingspraktijken, van leerzame lessen en modellen hoe je immaterieel erfgoed kunt borgen. Het gaat om lessen en modellen die ook voor andere vormen van immaterieel erfgoed bruikbaar kunnen zijn. De beoefenaars zijn bereid om hun borgingsmaatregelen te delen met anderen en hierover uitleg te geven.

INVENTARIS IMMATERIEEL ERFGOED NEDERLAND

In 2022 is de 200ste traditie ingeschreven in de Inventaris. Er zijn nu 21 Overijsselse tradities bijgeschreven:

- > Pinksterrijden in Vollenhove
- > Pinksterbruidjes in Borne
- > Carnaval in Noordoost Twente
- > Traditionele bevloeiing van grasland
- > Paasgebruiken in Denekamp
- > Goors School en Volksfeest
- > Rondgang van de nachtwacht in Ootmarsum
- > Bovenstemzingen bij psalmen in Genemuiden
- > Perkament maken in Wierden
- > Staphorster stipwerk
- > Gondelvaart Giethoorn
- > Poaskearls in Ootmarsum
- > Midwinterhoornblazen
- > Midwinterhoorn bouwen
- > Noaberschap in lokale uitvaart
- > Sallandse Bottermarkt in Raalte
- > Paasvuur Espelo
- > De oprechte Dalfser mop traditie
- > Houtdorp Rijssen
- > Bloemencorso Vollenhove
- > Sigaren maken in IJsselmuiden

HOE KUNNEN WE **OVERIJSSELS** **ERFGOED** ZICHTBAAR MAKEN EN BORGEN?

Immaterieel erfgoed is overall om ons heen, het hoeft niet op een lijst of inventaris te staan om immaterieel erfgoed genoemd te worden. Het is aan de gemeenschappen zelf om te beslissen of zij hun immaterieel erfgoed willen aanmelden bij het Netwerk en een borgingsplan voor de Inventaris willen schrijven.

WIL JE JE IMMATERIEEL ERFGOED ZICHTBAAR MAKEN?

Meld het dan aan bij het Netwerk Immaterieel Erfgoed. Dit kan op www.immaterieelerfgoed.nl/aanmelden. Wil je het immaterieel erfgoed ook borgen voor de toekomst en bijschrijven in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland? Dan kun je, na aanmelding in het Netwerk, een motivatie indienen voor het schrijven van een borgingsplan. Jaarlijks worden 15 nieuwe borgingspannen voor de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland behandeld.

IMMATERIEEL ERFGOED 'SPOTTEN'

Wie een streek, dorp of stad bezoekt, wil graag lokale hoogtepunten leren kennen. Via bordjes met een QR-code kun je in heel Nederland immaterieel erfgoed 'spotten'.

Bekijk alle erfgoedgemeenschappen die al meewerken op www.immaterieelerfgoed.nl/nl/spotten

MEER WETEN?

- In het tijdschrift Tien lees je alles over tien jaar borging van Immaterieel Erfgoed in Nederland.
- Je vindt het op www.immaterieelerfgoed.nl

WELKE MISVERSTANDEN ZIJN ER OVER **IMMATERIEEL ERFGOED**?

IMMATERIEEL ERFGOED....

...IS ALTIJD EEUWENOUDE

Nee, zeker niet. Zo bestaat het carnaval in Noordoost-Twente 'nog maar' sinds 1954. Ander immaterieel erfgoed heeft misschien oude wortels, maar is altijd van mensen van nu, die het levend houden, vernieuwen en aan de toekomst willen doorgeven. Zo vernieuwen de beoefenaars van Staphorster stipwerk hun erfgoed door samenwerking met hedendaagse ontwerpers.

...MOET TYPISCH NEDERLANDS ZIJN

Nee, absoluut niet. Het gaat erom wat groepen of gemeenschappen in Nederland zelf waardevol erfgoed vinden. Dat kunnen tradities zijn die al langer in Nederland voorkomen, zoals handmatig klompen maken en tradities die recenter in Nederland zijn geïntroduceerd, zoals de Indische rijsttafeltraditie of Zomercarnaval in Rotterdam.

...GAAT ALLEEN OVER AMBACHTEN

Welnee, immaterieel erfgoed omvat veel meer dan ambachten. Ook feesten, levenslooprituelen, kennis van de natuur en podiumkunsten kunnen erbij horen. Natuurlijk, een ambacht kán immaterieel erfgoed zijn. Maar dan uitsluitend als het ambacht actief wordt beoefend én als mensen het willen doorgeven aan toekomstige generaties. Denk aan jonge nieuwe molenaars die worden opgeleid om onze molens draaiende te houden.

...ZIJN ERVARINGEN, HERINNERINGEN EN VERHALEN VAN MENSEN

Nee, dat klopt niet. Volgens de definitie van Unesco is immaterieel erfgoed iets wat actief wordt beoefend en tot uiting komt in bijvoorbeeld rituelen of culturele praktijken. Natuurlijk zit hier, net als bij materieel erfgoed, een verhaal achter. Maar dat verhaal is niet het immaterieel erfgoed zelf.

...IS EEN KEURMERK

Een bijschrijving in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland is zeker geen keurmerk. Bij een keurmerk bepaalt een expert of iets voldoende kwaliteit heeft. Bij de Inventaris gaat het erom of mensen hun tradities zélf waardevol vinden, levend houden en willen doorgeven aan toekomstige generaties.

COLOFON

KENNISCENTRUM
IMMATERIEEL
ERFGOED
NEDERLAND

Deze brochure is een uitgave van Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland. Copyright © Januari, 2023

Niets uit deze uitgave mag worden veeleenvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

Beeldmateriaal:
Jan Dolfig, Hank Prinsen, Gerrit Willems, Carmen Kuik, Museum Giethoorn 't Olde Maat Uus, Midwinterhoornblazers Enter, Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland

KENNISCENTRUM IMMATERIEEL ERFGOED NEDERLAND

Het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland helpt beoefenaars van immaterieel erfgoed met het borgen (ontwikkelen, promoten, doorgeven) van hun immaterieel erfgoed. Daarnaast werkt het Kenniscentrum aan kennisontwikkeling ten behoeve van de praktijk van borging van immaterieel erfgoed in Nederland.

Het Kenniscentrum adviseert overheden over immaterieel erfgoed en stimuleert het debat daarover. Ten behoeve van de bewustwording van het belang en de waarde van immaterieel erfgoed voert het ook een actief mediabeleid.

Contact:

Hoeflerlaan 4, 6816 SG Arnhem
T: 026 35 76 113
E: info@immaterieelerfgoed.nl
www.immaterieelerfgoed.nl

ERFGOEDPLATFORM OVERIJSSSEL

Het Kenniscentrum neemt deel aan het samenwerkingsverband Erfgoedplatform Overijssel. Via dit platform worden (kleine) erfgoedinstellingen in de provincie Overijssel ondersteund. Hier vinden medewerkers en vrijwilligers het laatste nieuws over wat er speelt in het erfgoedveld, ook op het gebied van immaterieel erfgoed. Daarnaast worden er vanuit het platform relevante cursussen en bijeenkomsten in een agenda gedeeld. Ook is dit platform bedoeld om erfgoedinstellingen in de buurt te vinden, zodat je met elkaar in contact kan komen. De website is in beheer bij de Stichting Overijsselaacademie.

Contact:

Eikenstraat 20, 8021 WX Zwolle
info@erfgoedplatformoverijssel.nl
www.erfgoedplatformoverijssel.nl

PROVINCIE OVERIJSSSEL

Deze folder is gefinancierd door de provincie Overijssel. De provincie hecht grote waarde aan ons immaterieel erfgoed. Samen met het Kenniscentrum werkt het aan de instandhouding van onze tradities.

